

природоохоронні території мають чудові природні й культурно-історичні ресурси для розвитку різних видів туризму;

б) цивілізаційні процеси – обумовлюють занепад локальних традицій, які стають нецікавими у повсякденному житті. Послуги та заходи, які пропонуються мешканцям, не мають автентичного характеру. На потреби туристів навіть створюються різні обряди та звичаї, які не були розвинуті в регіоні. Це обумовлює втрату автентичності, що несе з собою негативні наслідки, обумовлює зміни етнічно-культурного та природного середовища. Штучно створюється простір, у якому турист себе комфортно почуває, але без живого контакту з туристичною реальністю. Туристичні атракції відповідно змінюються на потреби туристичного руху та пристосовуються до смаків клієнтів. Але туризм і рекреація захищають культуру локальних спільнот від повного знищення, створюють попит на регіональні пам'ятки та витвори мистецтва;

в) історичні умови;

г) діяльність туристично-рекреаційних фірм – впливає на збереження окремих елементів народної культури, яка отримує масовий характер (організація виставок, фестивалів, конкурсів народної культури тощо). Багато традицій розвивається, збільшується почуття регіональної індивідуальності; на територіях, де туризм і рекреація розвивається інтенсивніше, в пропозиції послуг входять також елементи локальної народної культури.

У період тотальної глобалізації світу проблема впливу етнокультурних особливостей регіону на архітектуру і туризм є надзвичайно актуальною.

Головним завданням архітектурної підтримки проявів етнотуризму в туристичній та рекреаційній сферах Прикарпаття є організація території для реалізації автентичного простору. До часткових завдань можна віднести: а) удосконалення мережі туристичних маршрутів у регіоні для збереження і підтримки потенціалу народної культури; б) архітектурна організація туристичних маршрутів з урахуванням вимог народної культури; в) обґрунтування нових форм рекреації.

Етнотуризм впливає на всі сфери людської діяльності, оскільки його коріння закладено в народних традиціях, звичаях, культурі та мистецтві етносів.

Складова етнокультури є пріоритетною у всіх сферах суспільного життя.

Важливим чинником, що формує етнокультуру Прикарпаття, є ритуал проведення великих християнських свят, які водночас поєднують народну творчість, прадавній обряд та сучасні звичаї з неодмінним використанням предметів декоративно-ужиткового мистецтва та традиційного народного вбрання.

Таким чином, успішний розвиток рекреаційно-туристичного простору Прикарпаття залежить від вмілого використання природних умов, історичних характеристик та світоглядно-ментальної сутності людей, їх освіченості, відчутті естетичних потреб.

*Лариса Корницька
(Хмельницький, Україна)*

ЕТНОДИЗАЙН ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглядається етнотуризм як змістовна та унікальна практика і передумова екологічної безпеки, обумовлена необхідністю пошуку відновлення гармонійної взаємодії людини з природою, внаслідок екологічних проблем, що були породжені у XX ст. та продовжують спричиняти негаразди у XXI ст.

Ключові слова: етнотуризм, екодизайн, технократичне суспільство, природне середовище, освіта та виховання.

In this article ethnic design considered as meaningful and unique experience and practice of environmental safety, due to the need to find recovery harmonious interaction

between man and nature, due to environmental problems that were generated in the twentieth century. and continue to cause turmoil in the XXI century.

Keywords: *ethnic design, environmental design, technocratic society, the environment, education and training.*

Однією зі сталих тенденцій сучасного постмодерного суспільства є звернення до культурно-історичних витоків людства. Дизайн, що бере за основу надбання етнічних культур (етнодизайн) сьогодні виступає своєрідним світовим трендом [5]. Цьому є об'єктивні причини, завдяки яким етнокультурні мотиви стали актуальними для сучасного дизайну. Звернення народів до своїх культурних витоків – це реакція на глобальне домінування культури технократичного суспільства.

Гармонізацію відносин людини з технократизованим навколишнім середовищем, сповідує ще один напрям проектної діяльності – екологічний дизайн. Людина ніде не відчуває себе так затишно, як у безпосередній близькості до природи – на цьому принципі заснована концепція екодизайну, яка була сформульована зовсім недавно – у дев'яності роки ХХ ст.

Сьогодні, коли на всій планеті під впливом технократичної діяльності відбулися помітні зміни як живої, так і неживої природи, дедалі більшого значення набуває гармонійна взаємодія людини і природного довкілля. Екологічний дизайн – унікальний сучасний проектний стиль, що покликаний гармонізувати співіснування природи та людини, з набутими нею цивілізаційними благами.

Мета даної статті полягає у тому, щоб привернути увагу до проблем, що були породжені споживацьким бездумним бездуховним відношенням людей до природи і до традиційних культурних надбань, які, у процесі погоні за цивілізаційними, як здавалося, благами привели людство до усвідомлення втрати чогось набагато важливішого. Високі технології у виробництві тих чи інших об'єктів дизайну, створені з метою поліпшення якості життя масового споживача, вступили в критичне протиріччя з природою [1]. Тож, актуальність даного питання визначена глобальними екологічними і духовно-моральними проблемами у світі, який з вище названих причин стрімко маргіналізує. Світове співтовариство (вже стоячи на межі існування людської цивілізації) намагається знайти вихід через повернення до принципів, що сповідувалися у давнину і зафіксовані в епічних творах майже кожного народу. Онтологічне завдання «етно-» та «еко-» дизайну, вже у процесі становлення інформаційного суспільства, полягає у пошуках виходу з кризи не тільки власного народу, а й з цивілізаційної кризи всього людства.

Специфіка проектної діяльності та особливості проектування в традиційних культурах розглядається в працях Є. Антоновича, С. Борисової, В. Даниленка, О. Комарової, С. Лисенко, Л. Оршанського, М. Станкевича та Н.Чупріни та ін.

Терміни «етно-» та «еко-» дизайн усе глибше проникають у свідомість людей, стаючи потужним соціально-культурним феноменом, витoki якого йдуть у далеке минуле. З одного боку, це порівняно нові напрями проектного мистецтва у розвитку сучасного суспільства, що являє собою реакцію людини на гегемонію технократизму великих міст. З іншого, – людину протягом тисячоліть супроводжували природні матеріали, якими щедро ділилося навколишнє середовище. Ними користувалися у будівництві та в оздобленні житла, виготовленні меблів та одягу і, які стали використовуватися в культурі і мистецтві значно раніше, ніж їх штучні аналоги. Таким чином, екодизайн, як і етнодизайн – це, свого роду, повернення до витоків, що відбиває хвилеподібний розвиток людської цивілізації.

Сьогодні «етно-» та «еко-» дизайн виступають в якості посередника між природою, людиною та її свідомістю, тому, що беруть на себе ще й виховну опосередковану роль, щодо відтворення і збереження як природних ресурсів так і духовно-матеріальних надбань кожного народу. Слід зазначити, що дизайну, у процесі

еволюції сучасного суспільства, відводиться провідна роль, оскільки він постійно і повсюдно присутній в оточуючому нас предметному середовищі, з яким ми постійно взаємодіємо візуально, тактильно, образно-емоційно і функціонально. Проблеми сучасного суспільства і природи просто вимагають повернутися до національних народних витоків, а отже й до екологічно виправданого дизайну, де природа і людина співіснують у гармонійній єдності не наносячи шкоди один одному.

Дизайн є проміжною ланкою між внутрішнім і зовнішнім світом сучасної людини, яка не завжди усвідомлює його вплив на психологічні та фізіологічні чинники сприйняття реальності, почуття задоволеності і душевної гармонії, негативний чи позитивний вплив на своє здоров'я, оскільки остання отримує від природи все необхідне для життя: енергію, продукти харчування, матеріали, черпає у ній емоційну та естетичну наснагу.

Однак, останнім часом свідомі люди все частіше піклуються про стан довкілля, ця турбота проявляється як локально (у просторі власного житла), так і глобально (підтримка екологічно чистих виробництв, участь у заходах, спрямованих на боротьбу з нераціональним використанням природних ресурсів тощо). У багатьох європейських країнах вже прийняті програми розумного і дбайливого використання природних ресурсів і створення середовища, найбільш близького до природи людини.

Однією з основних функцій екодизайну є адаптування середовища до потреб людини, створення екологічно доцільного середовища проживання людини, товарів і послуг з мінімальною шкодою для природи. але це не зводиться лише до задоволення її фізичних потреб або зручностей, зокрема у користуванні певними речами. Крім фізичних якостей, сучасний споживач все більше цінує індивідуальний характер зв'язку з предметом. Це дозволяє говорити про необхідність і можливість в процесі проектування зважати на різні потреби людини, від ергономічних до духовно-психологічних.

Під час оформлення інтер'єрів в етностилі успішно реалізуються ідеї екодизайну. Вже з присутності приставок «еко-» та «етно-» можна зрозуміти, що у цих видах дизайну перевага надається натуральним, екологічно чистим матеріалам. Матеріали, які використовують в «еко» інтер'єрі, на перший погляд не відрізняються розкішшю, наприклад, тканини для текстильного оздоблення – це льон, ситець, домоткане полотно, різноманітні рогожки, в'язані вироби з грубої вовняної пряжі, або тонке плетене мереживо тощо. Улюбленим трендом цього стилю є сіре невибілене полотно, інколи з орнаментальним етнічним рисунком. Це дуже ефектна тканина для оформлення екологічного інтер'єру – з неї виготовляють штори, скатертини, оббивку для меблів тощо. Екологічність стилю також підкреслюють плетені жалюзі-циновки, що підходять як для оформлення вікон, так і просто в якості настінних килимків або ширм. Меблі, відповідно концепції «еко», створюються переважно з масиву натурального дерева: столи, табурети і лави виготовляються зі спилів дерев різних порід, стільці обтягаються підкреслено грубою, фактурної матерією; «полегшити» інтер'єр дозволяють плетені меблі або орнаментальне різблення. Організуючи життя у відповідності з принципами природного стилю, формується не просто функціональний житловий простір, але й екологічно чисте середовище для проживання.

Дизайнерські роботи виконані з урахуванням «етно-» та «еко-» складової повертають людину до екологічної чутливості, економічності, народної етики. Іноді, для більшої емоційності, автор може вдаватися до копіювання окремих елементів певної народної культури, однак загальний задум (декоративного, прикладного чи графічного продукту, інтер'єру, одягу тощо) дизайнерського твору має відповідати вимогам сучасної стилістики.

Слід зауважити, що етнотдизайн уможливорює трансформацію окремих традиційних елементів чи видів декоративно-ужиткового мистецтва у сучасний світ

речей, а іноді змінює навіть ціннісне ставлення до окремих явищ матеріальної і духовної культури [2]. Прикладом матеріальної трансформації може бути заміна традиційної технології виготовлення виробу на нову (ручна вишивка на машинну; ручне плетіння мережив на механічне).

Прикладом духовної трансформації є той факт, що в сучасних умовах окремі елементи народної творчості, зокрема орнамент, набуває не тільки самостійної цінності, а й нового значення, що створює сучасне звучання етнічної ідентифікації у полікультурному середовищі. Зокрема, це: позначення екологічної безпеки продуктів харчування логотипом, дизайн якого трансформований з народного мистецтва, як необхідність підкреслити традиційну технологію їх виробництва; присутність своєрідного етнічного маркера для деяких промислових товарів, що несуть на собі відбиток національної своєрідності; дизайн-забезпечення продукції, пов'язаної з національною культурою; рекламно-інформаційний супровід туристичного бізнесу певного регіону; оформлення національних культурно-масових заходів; а також необхідність створення національного іміджу для представлення країни на міжнародній арені (виставкові, спортивні, економічні, політичні, культурні заходи) [2].

Художники багатьох поколінь постійно знаходять в арсеналі народного мистецтва риси, співзвучні сучасності, тож існує стійкий інтерес фахівців до тих сфер народного мистецтва, які спрямовані на створення досконалих естетичних і практичних виробів та форм. Форми, що пройшли крізь віки (патріархальні) близькі людині, вони ефектні, ефективні, привабливі, екологічні. Значною мірою цей інтерес зосереджений у сфері дизайну, об'єкти якого поєднують у собі сукупність естетичних, функціональних, біомеханічних і технологічних властивостей. Усі ці риси притаманні виробам народного ужиткового мистецтва, а значить етнодизайну – сучасному проектному мистецтву, що використовує народну спадщину. Тут мова йде про дизайнерські бачення, рішення і розробки «настояні» на народних традиціях, культурах, формах і матеріалах, при цьому без копіювання патріархального, а з його сучасним авангардним переосмисленням, тобто своєрідна «інтерпретація», що поліпшує розуміння взаємодії між традиційним і сучасним, штучним і природним, середовищем та користувачем. Завдяки стійкій традиційності етнохудожня культура несе в собі багатовіковий досвід народу, фіксує стереотипи його світосприйняття, критерії істини та краси.

Прихильники збереження етнічності в умовах глобалізації вважають, що етнодизайн сприяє збереженню народних традиційних культур від знищення і реалізується у синтезі специфічно національних та загальносвітових тенденцій в сучасному мистецтві і культурі [3]. Національні мотиви – це спосіб відрізнитися від світу і бути впізнаним. Девіз етнодизайну – назад у майбутнє. Зацікавлення речами, предметами інтер'єру та одягом з етнічними мотивами зростає, тому дизайнери частіше звертаються до традиційних культур, щоб знайти нетрадиційні рішення.

Розмірковуючи над піднятими у статті проблемами згадуються мудрі слова Миколи Реріха: «Перед кроком у Велике майбутнє згадаймо минуле та обміркуємо сьогоднішнє, може бути, що ці знання знадобляться в дорозі». Однак мислення неможливо нав'язати – його можна тільки прищепити щоденним вихованням і власним прикладом.

Національно-культурне відродження України передбачає формування всебічно-розвиненої, національно свідомої, творчо мислячої особистості. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли інтерес до питань міжетнічної комунікації гранично високий та обумовлюється не тільки політичною ситуацією, а й проблемами відродження етнохудожніх цінностей, народна традиційна культура шукає нові напрями розвитку своєї спадщини, яка є постійним джерелом творчого натхнення для сучасних дизайнерів, а від так і основою для формування культури майбутнього.

Стрімкі соціально-економічні перетворення у всіх сферах життя і діяльності сучасного суспільства об'єктивно вимагають від закладів освіти етнічного та

екологічного виховання та його невід'ємної частини – освіти, як системи, що формує духовні цінності, розвиває мислення і творчість [3].

Поглянемо сьогодні на нашу колись квітучу, оспівану у віршах і прозі, закарбовану у малярських полотнах, а сьогодні потопуючу у технократичному бруді Україну. Чому це так? Можна як завгодно усвідомлювати серйозність екологічних проблем, захоплюватися дизайнерськими інтер'єрами виконаними в «етно-» чи «еко-» стилях, але водночас кидати упаковку від чіпсів на тротуар, використані пляшки мимо урни, сміття обабіч дороги, а дітям купувати небезпечні для здоров'я сумнівної якості китайські іграшки. Тому, сьогодні вкрай необхідна не лише чітка стратегія охорони природного середовища та посилення контролю за природокористуванням, але й добре продумана система екологічної освіти, з урахуванням надбань національної культури, велику частку якої займає народне декоративно-ужиткове мистецтво, яке апріорі базується на використанні природних натуральних матеріалів (дерево, глина, льон, вовна, солома, папір, лоза, листя, зерна, пир'я, мушлі, камінці тощо), які так охоче використовуються у творах «етно-» та «еко-» дизайну. Однак, реалії такі, що сучасний світ на даному етапі розвитку суспільства, вже не може обходитися без пластмасових виробів, пластику і поліетилену, які є небезпечними для природи. Проблема екології стає все більш актуальною для людства, і якщо наше покоління поки отримує тільки натяки від природи, що пора щось змінювати, то наступному – загрожують ультиматуми [6].

Екологічне виховання, на нашу думку, має здійснюватися засобами етнодизайну, тобто через творчу діяльність вихованців і чим раніше вони навчаться екологічно мислити, творчо застосовувати набуті знання, відчувати особисту причетність до збереження природних багатств, відповідальність за них; дбати про навколишнє їх середовище, про рідну природу, усвідомлювати унікальність власної землі і культури, шанувати їх, розвивати вміння і навички працювати з різними природними та штучними матеріалами у поєднанні з традиційними техніками і сучасними технологіями, тим більше шансів, що вони продовжать це робити у зрілому, більш свідомому віці.

Один з підходів в екодизайні – безвідходне виробництво. Щоб менше накопичувалося сміття, яке виробляється у неймовірних кількостях сучасним суспільством, потрібно змалечку привчати дітей, як до культури споживання, так і до екологічного відношення до використання природних ресурсів і речей, зокрема сортування сміття в побуті. Водночас, розвивати у них дизайнерське мислення через заняття прикладною творчістю, наприклад, у процесі творчої переробки вже непотрібних використаних речей й тим самим надавати їм друге життя. Слід також звернути увагу на економічність, як особливе функціональне значення екологічного дизайну. Як би хто не ставився до продуктів з вторсировини, нове життя використаних речей в ім'я збереження навколишнього середовища, може бути прекрасним. Тут можна говорити про почуття змішаного характеру, однак, побачивши красу цих незвичайних, творчо переосмислених речей, виникає відчуття захоплення, пов'язане з гармонійністю подібних творів.

Отже, зважаючи на вищезазначене, зробимо висновок, що в якості першочергових завдань, етнодизайн ставить перед суспільством (освітою, дизайном, виробництвом) пошук національного стилю та форми, гуманного ставлення до навколишнього середовища. Це вимагає відповідних підходів в освіті, що створюватимуть умови не лише для освоєння загальних і професійних компетентностей, а й сприятимуть формуванню свідомої екологічно грамотної особистості з глибоким знанням національної культури, яка орієнтована на органічний спосіб життя та споживання.

Слід зауважити, що у розвинених країнах екодизайн вже давно виріс з простої раціональної ідеї у потужну течію зі своїми законами, філософією, культовими

особистостями та громадськими організаціями, що займаються не тільки популяризацією цього напрямку, а й науковими розробками, класифікацією і каталогізацією знань про екодизайн, а також проведенням спеціалізованих виставкових і конгресних заходів [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Станкевич М. Протодизайн, концепції і морфологія дизайну / Михайло Станкевич // Нариси з історії українського дизайну ХХ століття: збірник статей за ред. М. Яковлева. – К.: Фенікс, 2012. – С. 122-131.
2. Курочкин В.А. Экологические приемы формообразования в дизайне [Электронный ресурс] / В.А. Курочкин // Архитектон: известия вузов.– №41. – 2013. – Режим доступа: http://archvuz.ru/2013_1/16.
3. Руденченко А.А. Формування основ фахової підготовки студентів мистецьких навчальних закладів засобами етнодизайну / А.А. Руденченко // Вісник ХДАДМ. – № 8. – 2011. – С. 29-31.
4. Глазичев В. Нариси з теорії і практики дизайну на заході. [Електронний ресурс] / В.Глазичев. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Vuks/Culture/Glaz/02.php.
5. Борисова С. Етнодизайн як явище сучасної культури. [Електронний ресурс] / С. Борисова. – Режим доступу : [rozumniki.ua.ua/view-articles etnodizayn](http://rozumniki.ua.ua/view-articles-etnodizayn)
6. Чупріна Н.В. Апсайклінг та його визначення як напряму екодизайну в сучасній індустрії моди. [Електронний ресурс] / Н.В. Чупріна, М.Б. Сусук. – Режим доступу : [knutd.com.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/...](http://knutd.com.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/)

УДК 37:[7.012:504]

Володимир Прусак
(Львів, Україна)

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ДИЗАЙНЕРА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлюється роль екологічної свідомості у професійній діяльності фахівця. Виявлено, що екологічну свідомість розуміють як ціннісні установки, направлені на збереження, відновлення і раціональне використання природи. Показано, що науковий аспект виходу із екологічної кризи передбачає формування у особистості екоцентричного типу екологічної свідомості. Сформульовано базові положення формування екологічної свідомості майбутнього дизайнера у системі неперервної освіти, зокрема: орієнтація на концепцію цілісного середовищного дизайну; формування системи ціннісних екодизайнерських установок; усвідомлення синергетичного характеру екологічних процесів та причетності до збереження природи в процесі професійної діяльності; усвідомлення цілісності світу, де людина є атрибутивною складовою; формування професійно спрямованої екологічної картини світу.

Ключові слова: природа; екологія; підготовка дизайнера; екологічна освіта; екологічні знання; екологічна свідомість.

The article was research the role of environmental awareness in professional careers. Revealed that environmental awareness is understood as values, focused on saving, restoration and sustainable use of natural resources. Was showed, that the scientific aspect of overcoming the environmental crisis involves the formation of personality type ecocentric environmental awareness. Formulated the basic provisions of the environmental awareness of the future designer of the system of continuous education, in particular, focus on the concept of integrated environmental design; forming system of value ecodesigners installations; understanding the synergistic nature of ecological processes and involvement in the preservation of nature in the profession; awareness of the integrity of the world where man is